

PROPOZYCJE „ETHOSU”

Hans Teke, *Increasing Ethical Awareness: The Enhancement of Long-Term Effects of Ethics Teaching: A Quantitative Study*, Lund University, Lund 2019, ss. 168, apendyksy 1-2 [b.n.s.].

W pracy *Increasing Ethical Awareness* autor podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, jak skutecznie nauczać etyki w szkole średniej, aby rozwinać w uczniach możliwie trwałą umiejętność rozwiązywania problemów etycznych przede wszystkim za pomocą poprawnego rozumowania, zwiększając zarazem autonomię i świadomość moralną tych młodych ludzi. Przez autonomię Hans Teke rozumie, za Jeanem Piagetem, gotowość uczniów do poszukiwania różnych rozwiązań problemów moralnych i dokonywania uzasadnionego wyboru między nimi (heteronomia byłaby zaś w tym ujęciu dążeniem do rozwiązywania problemów w najprostszy dla ucznia sposób, bez rozważania alternatyw). Wzrost świadomości moralnej uczniów wyraża się natomiast, zdaniem autora, w trafniejszym rozpoznawaniu problemów moralnych, umiejętności wskazywania różnych możliwości ich rozwiązania, większym wyczuleniu na sytuacje, w których należy podjąć decyzję o charakterze moralnym, a także większej uważności we własnym postępowaniu i częstszym podejmowaniu poprawnie uzasadnionych decyzji moralnych.

Teke, wcześniej długoletni nauczyciel religii i etyki w szwedzkiej szkole średniej, obecnie badacz i nauczyciel akademicki (upraszczając, można powiedzieć, że jest zarówno praktykiem, jak i teoretykiem w dziedzinie filozofii i psychologii moralności), zastanawia się, w jakim stopniu możliwe jest podczas niewielu lekcji etyki spowodowanie zmiany w sposobie myślenia uczniów tak, by przynosiła ona owoce w dłuższej perspektywie. Aby odpowiedzieć, na to pytanie autor przeprowadził przedstawione w książce badania empiryczne, które objęły ponad czterystu starszych nastolatków, uczniów szwedzkich szkół średnich: około połowa z nich nauczana była etyki za pomocą opracowanej przez autora metody, druga (kontrolna) część grupy nauczana była „tradycyjnie”.

Teke dążył do stworzenia metody, która przynosiłaby możliwie najlepsze wyniki w jak najkrótszym czasie, była łatwa do wykorzystania na lekcji i do takiej modyfikacji, by można ją stosować na różnych etapach kształcenia, a ponadto opierała się na badaniach naukowych (oprócz koncepcji Piageta, główną in-

spiracją autora są badania Lawrence’a Kohlberga i jego współpracowników; przywołuje on jednak również liczne badania szczegółowe prowadzone przez młodszych i mniej znanych naukowców). Zaproponowany przez niego model nauczania składa się z trzech etapów: (1) analizy sytuacji dla ucznia codziennej, indywidualnej i angażującej emocjonalnie (nie zaś sytuacji egzemplifikującej problemy społeczne) oraz rozpoznania związanego z nią problemu moralnego, (2) próby podania rozwiązania uzasadnionego argumentami odnoszącymi się do konkretnej sytuacji oraz dotychczasowego doświadczenia ucznia i jego wiedzy i (3) przedstawienia elementów teorii normatywnych istotnych dla rozwiązanego problemu. Upraszczając, można powiedzieć, że „tradycyjny” model nauczania rozpoczyna od prezentacji teorii, którą uczniowie mają następnie zastosować do rozwiązywania problemów. Teke uważa swoją metodę za skuteczniejszą, ponieważ ułatwia ona powiązanie treści nauczanych podczas lekcji etyki z życiem ucznia, sprawia, że zapadają one w pamięć, a etyka staje się narzędziem faktycznie pomagającym uczniowi zachować w myśleniu i postępowaniu równowagę między własnymi potrzebami a potrzebami innych. Proponowany przez autora model nauczania nie wyklucza uzyskania przez ucznia wiedzy teoretycznej z zakresu etyki (zwłaszcza teorii rozwijanych w ciągu ostatnich dwustu lat), jego celem jest jednak raczej zdobycie wiedzy proceduralnej i ćwiczenie życiowo doniosłych umiejętności, a także zmiana (a może raczej ukierunkowanie, a niekiedy zainicjowanie zmiany) w zakresie świadomości i postaw.

Oprócz porównania własnej metody z modelem tradycyjnym, autora interesuje, jak skuteczna okaże się ona w przypadku uczniów słabszych, a zwłaszcza czy zachodzi istotny związek między wynikami nauczania a płcią uczących się (Teke przytacza przegląd badań empirycznych wskazujący, że od roku 1914 dziewczęta uzyskują lepsze oceny niż chłopcy, chociaż różnice te są mniejsze w Skandynawii niż w pozostałych częściach świata – por. s. 133).

Badania Tekego wskazują, że uczniowie uczestniczący w lekcjach etyki prowadzonych jego metodą zdobywają wprawdzie większą wiedzę proceduralną niż uczestnicy tradycyjnych lekcji, różnice między jednymi a drugimi w aspekcie wzrostu świadomości moralnej (a dokładniej – samooceny takiej świadomości) nie są jednak statystycznie istotne. Mimo to autor argumentuje, że jego metoda jest skuteczniejsza – uczniowie bowiem nie tylko uzyskali lepsze wyniki tekstów końcowych, lecz coraz trafniej identyfikując problemy moralne i proponując ich rozwiązania, bezpośrednio doświadczyli swojego rozwoju, chociaż nie potrafili go ocenić; ponadto aspekt świadomości moralnej jest trudny do ujęcia ilościowego, a uzyskane wyniki badań trudne do interpretacji.

Teke kończy swoją pracę trzema refleksjami. Po pierwsze, stwierdza korzyści płynące z wielokrotnego sprawdzania wiedzy uczniów już po zakończeniu kursu – celem takich testów ma być tyleż sprawdzenie, jakie treści i sprawności zostały trwale przyswojone, co trwałe ich przyswojenie. Po drugie, ponieważ badania wykazały, że uczennice zrobiły większe postępy niż uczniowie, autor zastanawia się nad metodami nauczania chłopców, sugerując wykorzystywanie bardziej praktycznych metod (choć nie wyjaśnia, co uważa za takie metody). Po trzecie, rozważa przydatność praktyk uważności (ang. *mindfulness*) i medytacji w nauczaniu etyki (por. 151n.).

Increasing Ethical Awareness może zainteresować nie tylko nauczycieli etyki, chociaż jest pracą adresowaną głównie do nich – jak i do specjalistów z zakresu psychologii rozwoju moralnego i dydaktyki (zwłaszcza w odniesieniu do przedmiotów, w przypadku których sprawdzenie skuteczności nauczania jest szczególnie trudne). Chociaż autor stwierdza, że w pracy przyjmuje punkt widzenia psychologa, nie zaś filozofa („proces, który doprowadza do podjęcia decyzji jest bardziej interesujący niż to, czy decyzja jest «słuszna»” – s. 36, tłum. fragm. – P.M.), książka Hansa Tekego może zainteresować zwłaszcza filozofów wychowania, dla których ciekawe może być odtworzenie poczynionych przez autora nieoczywistych założeń filozoficznych. Książka została napisana jasno, przystępnie – zarazem lekko i z zaangażowaniem; tak, że czytelnik daje się autorowi przekonać, iż nauczanie etyki jest niezbędne w coraz bardziej nieprzewidywalnym świecie.

P.M.